

А. В. Козак – асистент кафедри
іноземних мов факультету
міжнародних відносин ВНУ
імені Лесі Українки

Т. В. Книш – кандидат
педагогічних наук, доцент
кафедри іноземних мов Луцького
інституту розвитку людини
Університету «Україна»

Взаємодія мови і культури у процесі міжкультурної комунікації

Сучасні глобальні суспільно-політичні й економічні зміни викликають значний інтерес до культури інших народів як визначальної умови реалізації творчого потенціалу особистості і суспільства, форми ствердження самобутності народу й основи духовного здоров'я нації, міжкультурних контактів, що розвиваються сьогодні у специфічному культурно-інтеграційному і соціально-психологічному контексті.

У зв'язку з цим звернення до міжкультурної комунікації як доміантної реалії сучасного світу потребує з'ясування низки питань, пов'язаних із загальнотеоретичними аспектами, передусім феноменологічного плану, зокрема через розкриття змісту і співвіднесеності таких понять як «культура», «мова».

Зауважимо, в сучасних гуманітарних науках поняття «культура» належить до фундаментальних. Однак у науковій літературі зустрічаються різноманітні трактування означеного феномена, жодне з яких на сьогодні не є загальноприйнятим.

Конструктивною для нас є позиція М. Бахтіна і В. Біблера щодо розгляду культури передусім крізь призму особистості, людини як представника й носія культури, а історії людства як «спіралі епох культури, їх діалогу». Зауважимо, для В. Біблера характерним є трьохаспектне розуміння культури:

- культура є формою одночасного буття і спілкування людей різних культур (минулих, теперішніх, майбутніх), формою самодетермінації індивіда, життя людини, свідомості і мислення, винаходу «світу вперше»;

- культура існує тільки в людині, породжується й транслюється через її твори і в процесі взаємодії, спілкування особистостей як спілкування культур, оскільки «...кожен індивід – цілісна, здатна нескінченно розвивати себе культура»;
- «культура – це спілкування індивідів як особистостей...», що є спілкуванням їх «як реальних (і потенційних) культур» [1, 296].

Зауважимо, роль взаємодії мови і культури в процесі комунікації є предметом досліджень багатьох науковців, починаючи з ХІХ століття і по теперішній час (С. Артановський, Ф. Боас, Г. Брутян, Д. Віко, І. Гердер, В. Гумбольдт, Е. Сепір та інші). Цілком очевидно, що, коли йдеться про спілкування представників двох різних культур, ми вступаємо у сферу проблематики міжкультурної комунікації, де взаємодіють мова, культура й особистість. Причому, ця взаємодія виступає в різних модифікаціях[4].

Акцентується на тому, що мова – це система дискретних (виразних) звукових знаків, які виникли і розвиваються в людському суспільстві, слугують цілям комунікації й здатні виразити всю сукупність знань і уявлень людини про світ. Однак, ми солідарні з думкою Є. Верещагіна і В. Костомарова, що навіть володіючи однією й тією ж мовою, люди не завжди можуть правильно зрозуміти один одного і причиною цього є саме розбіжність культур[2].

Безсумнівно, мова не є чимось «безликим», а передусім це спосіб збереження її носієм (народом) своєї культурно-етнографічної неповторності, це «соціально-поведінковий універсум», члени якого об'єднані спільними для всіх представників цієї системи законами світосприйняття, єдиними уявленнями про ситуативну взаємодію, що неминуче виявляється в комунікації. Насамперед саме мова сприяє тому, що культура може бути як засобом спілкування, так і засобом відчуження людей.

На підтримку думки Л. Свойкіної [3], еволюцію поглядів учених на проблему взаємозв'язку та взаємодії мови і культури вважаємо за доцільне представити таким чином:

- будь-яка культура (матеріальна, духовна, національна) втілюється у мові (В. Гумбольдт, О. Потебня та інші)

- національний характер культури виражається в мові за допомогою бачення світу, тобто мові властива специфічна для кожного народу внутрішня форма, що є вираженням «народного духу» і його культури (Д. Віко, В. Гумбольдт, Е. Сепір та інші);
- мова – це те, що лежить на поверхні буття людини в культурі; це ланка між людиною і навколишнім світом (Ф. Боас, Є. Верещагін, В. Костомаров та ін.);
- мова і дійсність взаємопов'язані і структурно схожі; мова включена в культуру, так як і культура включена в мову, тобто мова, культура, навколишній світ взаємопов'язані (Ю. Ємельянов, С. Тер-Мінасова та ін.);
- мова – це спосіб адаптації людини до умов довкілля, організації і координації людської діяльності; засіб адекватної оцінки об'єктів, явищ, їх співвідношень; інструмент культури, що впливає на формування особистості через мову, менталітет, традиції і звичаї свого народу, а також специфічний культурний образ світу (Є. Верещагін, В. Воробйов, Ю. Прохоров, С. Тер-Мінасова та інші.) [3, .30] .

Нам видається правомірною позиція науковців (В. Воробйов, Є. Верещагін, Г. Колшанський, В. Костомаров та інші) щодо розгляду мови як продукту культури і водночас її важливого складника та умови, необхідної для існування культури. Відтак, якщо кожен носій мови є одночасно і носієм культури, то мовні знаки здатні виконувати функцію знаків культури і водночас слугувати знаряддям подачі основних настанов культури.

Отже, можна стверджувати, що завдяки мові відбувається процес передачі соціального досвіду, культурних традицій і звичаїв від покоління до покоління, адаптація до нових соціокультурних умов, комунікації між різними народами й культурами, тобто мова є вербальним засобом комунікації в цілому і міжкультурної комунікації зокрема.

Література

1. Библер В. С. От наукоучения – к логике культуры: два философских введения в двадцать первый век / В.С. Библер. – М.: Политиздат, 1990. – 413с.

2. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. Три лингвострановедческие концепции: лексического фона, речеповеденческих тактик и сапиентемы. – М.: Индрик, 2005. – 1040 с.
3. Свойкина Л. Ф. Педагогические условия формирования межкультурной коммуникации у иностранных студентов-филологов / Людмила Фёдоровна Свойкина: дис...канд. пед.наук: 13.00.08 – теория и методика профессионального образования. 2006. – 213 с.
4. Сэпир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии: пер. с англ. / Э. Сэпир / Общ. ред. и вступ. ст. А. Е. Кибрика. – 2- изд., М.: Издательская группа «Прогресс», 2001. – 656 с.
5. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М.: МГУ, 2005. – 264 с.